

Előszó

Tanulmánykötet az iskola világról

Pukánszky Béla

Tizennyolc fiatal tudós-jelölt, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájának tizennyolc hallgatója mutatja be kutatásának eredményeit a tanulmánykötetben. Az egri doktori iskola ars paedagogicája a kötet címadásában is jól tetten érhető: a vizsgálódások és a kutatási eredmények elsősorban az iskola világról, a gyakorlati pedagógiára koncentrálnak, ezeket a gyakorlatközeli kutatásokat alapozzák meg széleskörű történeti, elméleti és komparatív pedagógiai tudásanyaggal. A kötet szerzőinek itt közölt tanulmányai a nevelés és oktatás számos olyan kérdésére keresik a választ, amelyek az iskola történeti múltjában fogalmazódtak meg, de a válaszok ma is aktuálisak és fontos pedagógiai tanulságokat hordoznak.

A kötet nyitó tanulmánya *Szűts-Novák Rita* műve, tárgya *Gyertyánffy Istvánnak*, a budai tanítóképző egykori igazgatójának a nőnevelés és a feminizmus kérdéseire vonatkozó gondolatainak rekonstruálása, értelmezése. Fontos pedagógiatörténeti új eredményekkel szolgál ez az írás, hiszen mindeddig a hazai neveléstörténeti köztudatban *Gyertyánffy* elsősorban szervezőként, iskolateremtőként volt közsímet, aki 1873 és 1898 között irányította a budai elemi iskolai és polgári iskolai tanítóképzés komplex intézményét, a *Paedagogium*-ot. A tanulmány szerzője színekben gazdagabbá teszi a róla kialakított lépünket.

Hasonlóképpen érdekes és tanulságos *Hegedűs Renáta Ildikó* írása, aki – a ma már inkább más szövegösszefüggésben használt – „fajnevelés” hazai pedagógiai recepciójával foglalkozik *A Néptanítók Lapjának* 1933. évfolyamában az eugenika témakörében cikkek tartalmát elemezve. A tanulmány harmincas években felerősödő „fajnevelés” törekvéseknek a magyar pedagógiai sajtóban való megjelenését mutatja be, miközben tájékoztatja az olvasót az eugenika történetének jelentősebb manifesztumairól, az „új”-nak az „ideális”-nak aposztrofált embertípus” nevelésének torz eszméjét magukévá tevő régi és újabb szerzők gondolatait idézve. (Az ijesztő szellemi „kórképhez” a magunk részéről még egy adalékkal szolgálunk: a kör a tengerentúli gondolkodók, pedagógusok, pszichológusok és gyógypedagógusok egyes képviselőivel is bővíthető lett volna. A galtoni eszmék jól kimutathatók például az amerikai *Samuel Gridley Howe*, *Alexander Graham Bell*, *Gardiner Green Hubbard* és *Henry Goddard* gondolataiban is.)

A kötet következő fejezete – a pedagógiatörténeti bevezető után – a művészeti, illetve művészetközvetítő nevelés múltjával és jelenével foglalkozik – jelen esetben az ének-zene tanításának történetéből és jelenéből kiragadott két érdekes példán keresztül. *Czettel Antónia Mária Kodály Zoltán* zenepedagógiai koncepciójának a békés-tarhosi bentlakásos énekiskolában történt megvalósítását rekonstruálja az 1945-1954 közötti időszakban. *Tarhos* neve a pedagógia köztudatban mára egybekapcsolódott a szegénysorból származó tehetséges gyerekek professzionális zenei nevelésével. Az eredeti koncepció a zenei tehetségmentés és a zenei népnevelés jegyében fogant: az iskola alapítója, *Gulyás György* karnagy ének-zenei téren kiválóan képzett tanítókat akart nevelni. Az is köztudott, hogy a korabeli szakmai köztudatban „Énekiskola”-ként ismertté vált intézmény hivatalos neve a magyar közoktatási rendszer radikális átalakulását nyomon követve többször módosult: 1946 és 1948 között líceum és tanítóképző intézetként, 1949 és 1951 között zenei szakirányú gimnáziumként, majd végül 1952-1954 között zeneművészeti szakközépiskolával párosított zenei gimnáziumként működött. A korabeli centralizált és ideológiailag erősen átítatott oktatáspolitikai véleményformáló személyiségei azonban nem sokáig túrték a hazai tehetségevelésnek ezt a példátlanul sikeres kezdeményezését. 1954. szeptember 1-jén az iskolát az Oktatásügyi Minisztérium megszüntette. Felszámolása akár az egyre türelmetlenebbé, intoleránsabbá váló totalitáriánus (iskola)politika jelképe is lehetne. *Czettel Antónia Mária* elsősorban a tarhosi zenepedagógia szakmai összetevőit vizsgálja – a mai zenepedagógus szemével. Az ott folyó ének-zene és szolfézsoktatás tartalmát rekonstruálja, az ott alkalmazott új módszerekről kíván újabb részleteket bemutatni. Ez a törekvése sikeresnek mondható.

Majtényi Laura ízig-vérig szakmódszertani-tantárgypedagógiai ihletettségű tanulmánya a többszölamú éneklés fejlesztésének lehetőségeit vizsgálja az iskolai ének-zene órák keretei között. A gyakorlat számára is fontos tanulságokkal szolgáló írás szerzője avatott kézzel használja fel *Kodály Zoltán* énekpédagógiájának elemeit is tanulmányában.

A művészetközvetítő nevelés tematikáját taglaló fejezet harmadik tanulmánya a kortárs dráma köznevelési szereplehetőségeivel foglalkozik. Szerzője, *Doktorcsik Noémi* széles spektrumú és egyben példásan megalapozott drámaelméleti-irodalomelméleti alapozással fog hozzá témája kifejtéséhez. Külön értéke ennek a tanulmánynak ez a szofisztikált elméleti alapozás, amelynek révén nemcsak a témához szorosan kapcsolódó klasszikus drámaelméleti fogalmak kerülnek reflektorfénybe, hanem olyan viszonylag újabb keletű koncepciók is, mint például a performativitás elmélete, amely már a transzdiszciplinaritás horizontja felé is tágítja a tanulmány látókörét. (Közismert tény, hogy a „performative turn” milyen termékenyen hatott egyebek között az újabb társadalomtörténeti és ezen belül is főleg a pedagógiatörténeti kutatások elméleti-módszertani alapozására.)

Az irodalomtanítás módszertanával foglalkozó fejezet első tanulmányában *Herédi Rebeka* a vonatkozó szakirodalom széleskörű feldolgozására támaszkodva fejti ki elemző gondolatait az olvasóvá nevelés céljairól, eszközeiről, a kötelező olvasmányok szerepéről. A téma aktualitása kétségtelen, ugyanakkor a Szerző az irodalmi nevelés helyzetét történeti kontextusba helyezve szemléli, amely nézőpont még hitelesebbé és megalapozottabbá teszi okfejtéseit. *Kiss Dávid* témája is az olvasóvá nevelés. A népszerű fantasy-regények – és általában a populáris irodalom műveinek – beemelése az irodalomtanítás kánonjába ma már olyan toposz, amely már nem lepi meg a témával foglalkozó szakembereket. A Szerző érdekes és jól megalapozott érveléssel indokolja a görög mitológiai tanegység fantasy-regényekre épülő alternatív megközelítésének hasznát, amelynek során az irodalomtanár a gyerekek érdeklődését figyelembe véve írja át a klasszikus irodalomtanítási kánon kötelező olvasmányainak repertoárját. *Szabó Orsolya Edit* témája az irodalmi nevelés érzékenyítő funkciójának elemzése egy konkrét mű (*Jane Teller: Semmi*) elemzésének segítségével. A dán író nő kamaszregénybestsellere hatalmas vihart váltott ki: Dániában előbb betiltották, majd kötelező olvasmánnyá tették. A tabukat döntögető mű megosztja a közvéleményt, de empátiafejlesztő, érzékenyítő szerepének tételezése az olvasóvá nevelés folyamatában olyan állítás, amely kétségtelenül hihető és ezért megfontolandó a mű beemelése a korszerű irodalmi nevelés átalakulófélben levő kánonjában. Szabó Orsolya Edit témával kapcsolatos érvelései szakmailag megalapozottak és megfontolandóak.

A környezeti nevelés tematikájával foglalkozó fejezetben két tanulmány szerepel. *Győrössy Krisztina* az Országos Kéktúra környezeti nevelési lehetőségeit elemzi meggyőzően, *Kraker Anna* pedig egy konkrét környezeti nevelési oktatócsomag tartalmának bemutatásával és elemzésével mutatja be meggyőzően ennek az eszköznek a szerepét a gyermeki intelligencia fejlesztésében. Mindkét tanulmány hiteles és megfontolandó adalékokkal szolgál e kiemelkedően fontos nevelési területen végzett nevelői munka gyakorlatában részt vevő pedagógusok számára is.

Az egészségneveléssel és sportpedagógiával foglalkozó tematikus egységben a sportpedagógusi munka elméletének elemzése mellett, annak gyakorlatát is hatékonyan segítő elemző tanulmányok kaptak helyet. *Molnár Anita* a testnevelőtanári példaadás szerepét elemzi a gyermekek egészségtudatos magatartás fejlesztésének kontextusában. A téma elméleti háttérének gondos bemutatása mellett a Szerző empirikus vizsgálatának érdekes és megfontolandó eredményeit is megosztja olvasóival. A tanulságos mű gyakorlati haszna kétségtelen. *Horváth Cintia* ehhez hasonló témában fejti ki gondolatait: a hazai középiskolások egészségműveltségének szintjét vizsgálja egy konkrét eszköz, a HELMA-H kérdőív alkalmazásával. A témakifejtés igényes elméleti megalapozása mellett e tanulmány különleges erénye a Szerző bemutatott kutatásának rendkívül magas szintű metodikai kiforrottsága. Okfejtése meggyőző, következtetései hitelesek és figyelemre méltóak. Sportpedagógiai szempontból igen érdekes

gondolatokat fejt ki tanulmányában *Kiss Zoltán* is, aki az utánpótláskorú labdarúgók sportakadémiai nevelésének tényezőit és eredményeit hasonlítja össze egy komparatív kutatás eredményeit bemutató írásában. A hét magyar és három határon túli (romániai, szlovákiai és szerbiai magyarlakta területeken működő) akadémiák sportpedagógiai nevelői gyakorlatát feltáró és bemutató kutatás eredményei érdekesek és meggyőzőek lehetnek a téma gyakorlati szakemberei számára is.

A szakképzéssel és felsőoktatással foglalkozó fejezet első tanulmányában *Gógh Előd* egy pedagógiatörténeti aspektusban is klasszikus, sokszor feltett kérdések megválaszolására törekszik. Amióta létezik az iskola intézménye, újra és újra felvetődik az iskolában elsajátításra „felkínált” ismeretek hasznosságának kérdése. A Szerző a *Budapesti Gépészeti Szakképzési Centrum Kossuth Lajos Két Tanítási Nyelvű Technikumának* nyolc osztályában folytatott vizsgálódást e témakörben az ott tanuló fiatalok körében. A kutatás eredményei talán nem meglepőek, de mindenképpen megfontolandóak lehetnek a képzési tartalmak kialakítását, a humán és reál ismeretkörök arányának definiálását végző tantervfejlesztő szakemberek számára is. *Beck-Zaja Mónika* és *Zaja Roland* az erkölcsi nevelés és a jellemfejlesztés lehetőségeit vizsgálták egy budapesti szakképző centrumban. Az erkölcsi nevelés elméleti hátterét a vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalom fényében hitelesen mutatja be a szerzőpáros. Az empirikus kutatás pedig egy hazánkban manapság kevésbé vizsgált területen fókuszál az értékek áthagyományozására törekvő erkölcsi nevelés gyakorlati lehetőségeire. A fejezet következő tanulmányának szerzője, *Balogh Evelin* egy speciális téma feldolgozására vállalkozott. A különleges bánásmódot igénylő tanulókkal kapcsolatos ismeretek reprezentációját tárja fel a győri *Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Karán* folyó tanítóképzés tartalmában. A fontos és aktuális téma elméleti hátterének igényes feltárása után a Szerző a képzést orientáló dokumentumok (képzési és kimeneti követelmények, tantervek, tematikák) tartalmi elemzésére vállalkozik. *Balogh Evelin* meggyőző érveléssel mutat rá arra, hogy az adott intézmény konkrét képzésorientáló dokumentumai jobban fókuszálnak a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelési igényeivel kapcsolatos ismeretek elsajátíttatására, mint a különleges bánásmódot igénylő – tehát beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő – tanulók segítségét célzó tudáselemek feldolgozására. A képzéstartalmak közötti kívánatos egyensúlyi helyzet megteremtése érdekében a Szerző bemutat egy általa kidolgozott speciális tartalmú kurzust is.

A *Kaleidoszkóp* utolsó tematikai egységét egy „örökzöld” témának, a finn oktatási-nevelési rendszer bemutatásának szentelték a szerkesztők. *Medovarszki István* a finn oktatási rendszer sajátosságait mutatja be a tanári szakma, tanári professzió szemszögéből vizsgálva, *Kopasz Gáborné* pedig a finn oktatáspolitikai és tanárképzés tehetséggondozó irányultságát és eredményeit elemzi meggyőzően. „*Finnországban az oktatásra mint az esélyegyenlőség zálogára tekintenek, az iskolát egy olyan helynek képzelik el, ahol minden tanuló eljuthat a saját képességének csúcsára*” – írja tanulmányában *Medovarszki István*. Bár a „finn csoda” filozófiája közismert, tanulságait mindenkinek érdemes újra és újra megfontolnia. Az esélyegyenlőséget szolgáló köznevelés érdekében folyó pedagógiai munka elmélete és gyakorlata számára az e kötetben helyet kapó tanulmányok is érdekes és tanulságos új szempontokkal szolgálhatnak. Ezekkel a gondolatokkal ajánlom doktori iskolánk hallgatóinak itt közzétett műveit az érdeklődő *Olvasó* figyelmébe.

Pukánszky Béla
DSc, az MTA doktora
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem